

דפי מקורות

התשובה

-פנימי-

התשובה כעיקר

חלק ג סוף פרק לו

ומבואר הוא שה'תשובה' גם כן מזה הכלל - רצוני לומר, מן הדעות אשר לא יסודר מציאות אנשי התורה אלא בהאמין אותם - שאי אפשר לשום אדם שלא יחטא ויפשע, אם שיסכול בדעת שיבחרהו, או מדה והיא בלתי נבחרת באמת, או לתגבורת תאוה או כעס; ולו האמין האדם שלא יוכל לתקן זה המעות לעולם, היה מתמיד על טעותו, ואפשר שהיה מוסיף במריו, אחר שלא נשארה לו תחבולה; אך עם אמונת התשובה יתקן וישוב לטוב שבענינים ויותר שלם ממה שהיה קודם שיחטא. ולזה רבו המעשים המקיימים זה הדעת האמיתי המועיל מאד - רצוני לומר, ה'וידויין' וה'קרבנות' על השגגות וכן על קצת הזדונות, וה'תעניות'. והענין הכולל לתשובה מכל חטא - לסור ממנו. זאת היא תכלית זה הדעת. ואלו כולם - תועלתם מבוארת

חלק ג פרק מא - הטעם שיש כרת ביום הכיפורים

וכן ה'כרת' ב'חמץ בפסח' ו'אוכל ביום הצום', למה שיש בו מן הצער ולמה שמביא אליו מן האמונה - שהם מעשים יחזקו דעות שהם פינות התורה - רצוני לומר, 'ציאת מצרים' ונפלאותיה, ואמונת ה'תשובה', "כי ביום הזה יכפר וגו'.

חלק ג פרק מג - טעם מועדי ראש השנה ויום הכיפורים

וענין 'צום כפור' גם כן סיבתו מבוארת, שהוא נותן דעת ה'תשובה', והוא היום שירד בו אדון הנביאים ב'לוחות שניות' ובשרם בסליחת חטאם הגדול - והיה היום ההוא לנצח יום תשובה ועבודה גמורה. ולזה נאסרה בו כל הנאה גשמית וכל טורח בתועלת הגוף - רצוני לומר, המלאכות - ואין עושים בו רק ה'וידויים' - שיודה בחטאיו וישוב מהם:

כן 'ראש השנה' יום אחד, מפני שהוא יום תשובה והערת בני אדם משכחתם - ומפני זה יתקע בו ב'שופר' - כמו שבארנו ב'משנה תורה' - וכאילו הוא הצעה ופתיחה ליום ה'צום', כמו שהוא מפורסם בקבלת האומה מענין 'עשרת ימים שמראה השנה ועד יום הכיפורים':

חלק ג פרק מו - טעם הקרבנות הבאים על החטא

ולא יהיה זה הטעם חלוש בעיניך, כי כונת כל אלו הפעולות לישיב בנפש כל חוטא וכל איש מרי שצריך לזכור ולהזכיר חטאו תמיד, כמו שנאמר וחטאתי נגדי תמיד, ושצריך כפרה על החטא ההוא הוא וזרעו וזרעו זרעו בעבודה שתהיה ממין המרי ההוא.

רוצה בזה שאם יהיה המרי בממון יפזר ממנו בעבודה. ואם יהיה המרי בהנאת גופו ייגע גופו ויטריחיהו בעבודת העניו והצום ולקום בלילות.

ואם יהיה המרי במדה מן המדות יעמד כנגדה בהפך המדה ההיא, כמו שבארנו בהלכות דעות וזולתם.

עיקר התשובה במשנה תורה

מנין המצוות לרמב"ם - הקדמת משנה תורה

עשה עג - להתודות לפני י"י מכל חטא שיעשה האדם בשעת הקרבן ושלא בשעת הקרבן שנאמר והתודו את חטאתם אשר עשו.

חלוקת הספר - הקדמת משנה תורה

ספר ראשון: אכלול בו כל המצוות שהן עיקר דת משה רבינו וצריך אדם לידע אותן תחלת הכל כגון ייחוד שמו ברוך הוא ואיסור עבודה זרה. וקראתי שם ספר זה ספר המדע:

הלכות תשובה - הקדמה

הלכות תשובה. מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. וביאור מצוה זו ועיקרים הנגררים עמה בגללה בפרקים אלו.

הלכות תשובה פרק א

הלכה ב

שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל, שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שחייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות.

הלכה ג

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת רשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

עיקר התשובה במורה נבוכים

חלק ג פרק לה

הכלל הראשון כולל ה'מצוות' אשר הם דעות שרשיות, והם אשר ספרנום ב'הלכות יסודי התורה'. ומן הכלל הזה עוד ה'תשובה' וה'תעניות' - כמו שאבאר.

בית מדרש עיון למחשבה | התשובה | המבעט ביום הכיפורים

ותרוייהו סתם סיפרא הוא, קשיין אהדדי! אמר אביי, לא קשיא: הא רבי אליבא דרבי יהודה, הא רבי אליבא דידיה.

דתניא רבי אומר: כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה - יוה"כ מכפר, חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בשר, שאם עשה תשובה - יוה"כ מכפר, ואם לאו - אין יוה"כ מכפר.

רבא אמר: הא והא רבי אליבא דנפשיה, ומודה רבי בעבירות דיוה"כ גופיה דלא מכפר.

דאי לא תימא הכי, כרת דיוה"כ, לרבי, כיון דבכל שעתא ושעתא מכפר, היכי משכחת לה? ומאי קושיא? דילמא דעבד עבידתא כולי ליליא ובהדי עמוד השחר מית, דלא הוה יממא דלכפר ליה.

תינח כרת דליליא, כרת דיממא היכי משכחת לה? ומאי קושיא? דילמא בהדי דקאכל נהמא חנקתיה אומצא [ומית], דלא הוה ליה שהות ביממא דלכפר ליה; אי נמי, דעבד עבידתיה סמוך לשקיעת החמה; אי נמי, בהדי דעביד עבידתיה פסקיה מרא לשקיה ומית, דלא הוה ליה שהות ביממא דלכפר ליה.

רמב"ם הלכות שגגות פרק ג

הלכה ז

כבר ביארנו בהלכות מעשה הקרבנות שהמומר לעבודה זרה או לחלל שבתות בפרהסיא אין מקבלין ממנו קרבן כלל, והמומר לעבירה משאר עבירות אין מקבלין ממנו חטאת על אותו החטא, כיצד מומר לאכול חלב שאכל חלב בשגגה והביא חטאתו אין מקבלין ממנו עד שיחזור בתשובה, אפילו היה מומר לאכול נבלה לתיאבון ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו והביא קרבן אין מקבלין ממנו, שמשאכל בזדון בין להכעיס בין לתיאבון הרי הוא מומר, היה מומר לאכול חלב ושגג ואכל דם מקבלין ממנו כמו שביארנו.

הלכה ח

מי ששגג והפריש חטאתו ואחר כך נעשה מומר וחזר בתשובה או נשתטה וחזר ונשתפה, אף על פי שנדחה הקרבן בינתים הרי זה חזר ונראה שאין בעלי חיים נדחין כמו שביארנו בהלכות פסולי המוקדשין לפיכך יקריבנה עצמה, וכשם שאם נולד בו מום עובר ונתרפא יחזור לכשרותו כך אם נדחו הבעלים וחזרו ונראו יקרב.

הלכה ט

חייבי חטאות ואשמות ודאים שעבר עליהן יום כפורים חייבין להביא לאחר יום הכפורים, וחייבי אשמות תלוין פטורין שנאמר מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, כך למדו מפי השמועה שכל חטא שאין מכיר בו אלא ה' נתכפר לו, לפיכך מי שבא על ידו ספק עבירה ביום הכפורים אפילו עם חשיכה

ואם יהיה המרי בעיון, ר"ל שיאמין דעת בלתי אמתי לקוצר יד שכלו והתרשלו מן החקירה ומהתיחד לעיון, יעמד כנגדו בפנות מחשבתו מכל דבר מעניני העולם רק במושכל לבד, ויחשוב וידקדק במה שצריך שיאמן באמת, כאמרו ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי, והוא משל על ההפסק והעמידה אצל הספק, כמו שבארנו בתחלת זה המאמר.

כמו שתראה שנעשה באהרן כאשר נכשל במעשה העגל, היה קרבנו וקרבו כל מי שקם מזרעו תחתיו פר ועגל, וכאשר היה המרי בשעיר עזים היה העבודה בשעיר עזים, וכאשר יתישבו אלו העניינים בנפש, יהיה מביא בלא ספק להיות המרי קשה בעיני האדם ויזהר ממנו עד שלא יכשל אדם בו ויצטרך לכפרה ארוכה וטורח ואפשר שלא תשלם הכפרה, וישמר האדם בעבור זה מן החטא מתחלת הענין ויברח ממנו, וזאת תועלת מבוארת מאד, והעלה בידך זאת הכונה ג"כ.

המבעט ביום הכיפורים

תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ז עמוד א

ר' יוחנן אמר: במבעט, דקאמר אין יום הכפורים מכפר, דאי הדר ביה בתר יום הכיפורים, בעי לאיתויי אשם תלוי.

וריש לקיש סבר: מבעט נמי מכפר עליה יום הכיפורים. ובפלוגתא: האומר לא יתכפר לי חטאתי - אביי אמר: אינה מכפרת, רבא אמר: מכפרת.

היכא דאמר לא תיקרב - דכולי עלמא לא פליגי דלא מכפרת, דכתיב: יקריב אותו לרצונו, כי פליגי - דאמר תיקרב ולא תכפר, אביי אמר: אין מכפרת, דהא אמר לא תכפר; רבא אמר: מכפרת, כיון דאמר תיקרב, כפרה ממילא אתי.

והדר ביה רבא, כדתניא: יכול יהא יום הכיפורים מכפר על שבין ועל שאין שבין? ודין הוא, ומה חטאת ואשם מכפרין ויוה"כ מכפר, מה חטאת ואשם אין מכפרין אלא על השבין, אף יוה"כ אין מכפר אלא על השבין! לא, אם אמרת בחטאת ואשם - שאין מכפרין על המזיד כשוגג, תאמר ביוה"כ - שמכפר על המזיד כשוגג? והואיל ומכפר על המזיד כשוגג, מכפר על שבין ועל שאין שבין? ת"ל: אך, חלק;

מאי שבין ושאין שבין? אלימא שבין - שוגג, לא שבין - מזיד, הא קתני: לא, אם אמרת בחטאת ואשם כו'!

אלא כי הא דעולא א"ר יוחנן: אכל חלב והפריש קרבן, והמיר דתו וחזר בו - הואיל ונדחה ידחה, נהי דאידיחי קרבן, גברא בר כפרה הוא!

אלא, שבין - דאמר יכפר עלי חטאתי, שאין שבין - דאמר לא תכפר עלי חטאתי, ש"מ.

ורמינהי: יכול לא יהא יום הכפורים מכפר אלא על שנתענה בו ולא עשה בו מלאכה וקראו מקרא קודש, לא נתענה בו ועשה בו מלאכה ולא קראו מקרא קודש יכול לא יהא יום כיפורים מכפר? ת"ל: יוה"כ הוא, מכל מקום.

בית מדרש עיון למחשבה | התשובה | המזעט ציום הכיפורים

רמ"א אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרז

יום הכיפורים אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו, אבל המבעט בו ומחשב בלבו: מה מועיל לי יום כיפור זה, אינו מכפר לו (רמב"ם פ"ג מהלכות שגגות).

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תרז סעיף ו

יה"כ. דמכפר אף עכשיו אף בלא שעיר ועי' תוס' דשבועות י"ג ב' סד"ה דעבר בשם תוספתא וכ"ה בירושלמי סוף יומא וע"ש באריכות:

אינו מכפר כו'. כריתות ז' א' וכו' יוחנן אביי ורבא ושם אלא שבין דאמר יכפר כו':

פטור מאשם תלוי שכל היום מכפר, נמצאת למד שאין מביאין על לא הודע של יום הכפורים אשם תלוי אלא אם לא כפר לו יום הכפורים כמו שיתבאר.

[הלכה י]

אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתו, אבל המבעט בהן אינן מכפרין בו, כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין, אף על פי שקרבו כמצותן לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה מבעיטתו צריך להביא חטאתו ואשמו, וכן המבעט ביום הכפורים אין יום הכפורים מכפר עליו, לפיכך אם נתחייב באשם תלוי ועבר עליו יום הכפורים והוא מבעט בו הרי זה לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה אחר יום הכפורים חייב להביא כל אשם תלוי שהיה חייב בו.